

УДК 130.2

DOI 10.32461/2226-0285.2.2023.293739

Цитування:

Горбатюк А. Ю. Феномен технокультури в контексті трансгуманізму: взаємодія між людством і технологіями. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 2. С. 22–26.

Горбатюк Андрій Юрійович,*аспірант Національної музичної академії України**ім. П.І. Чайковського*<https://orcid.org/0000-0002-2523-7464>*andrewluchanko@gmail.com*

Horbatiuk A. (2023). Phenomenon of Technoculture in the Context of Transhumanism: Interaction between Humanity and Technology. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 2, 22–26 [in Ukrainian].

ФЕНОМЕН ТЕХНОКУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ: ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ЛЮДСТВОМ І ТЕХНОЛОГІЯМИ

Мета статті – обґрунтувати поняття технокультури та її важливість в контексті сучасних філософських та соціокультурних напрямків, зокрема трансгуманізму. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні низки методів: аналітичного для занурення у проблематику обраної теми наукового дослідження та узагальнення отриманих знань; використання цілого спектру методів (культурологічного, психологічного, герменевтичного, історичного, теоретичного узагальнення) – комплексно пізнаючи заявлені питання та ін. **Наукова новизна** полягає у виявленні технологічного детермінізму в сучасних течіях гуманізму та його аргументація через дефініцію технокультури. **Висновки.** У публікації доводиться твердження: Формування нових течій гуманізму, таких як трансгуманізм, які базуються на використанні технологій та їхнього впливу на соціокультурні процеси, зумовлює виникнення нового поняття - технокультури. Технокультура відображає наш підхід до техніки не лише як до засобів, але й як до істотних елементів нашої культури, які формують наш погляд на світ та нашу роль в ньому. Трансгуманізм, з свого боку, фокусується на можливостях технологій у зміні сутності людини. Він вивчає технології не лише як способи поліпшення життя, а й як інструменти для радикального перебудовування та адаптації людського існування, починаючи з біологічних та закінчуючи когнітивними характеристиками. Ці дві течії відзначають взаємозалежність між людиною та технологією, але також вказують на багатогранність та спірність цієї взаємодії.

Ключові слова: технокультура, трансгуманізм, постмодернізм, сучасні технології.

Horbatiuk Andrii, Postgraduate Student, Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine

Phenomenon of Technoculture in the Context of Transhumanism: Interaction between Humanity and Technology

The purpose of this article is to describe and substantiate the concept of technoculture and its importance in the context of contemporary philosophical and sociocultural directions, particularly transhumanism. **The research methodology** involves applying various levels: analytical, to immerse into the problematics of the chosen scientific research theme and synthesise acquired knowledge; and employing a full spectrum of methods (cultural, psychological, hermeneutic, historical, theoretical generalisation) to comprehensively understand the stated issue. **The scientific novelty** lies in identifying technological determinism in modern currents of humanism and its argumentation through the definition of technoculture. **Conclusions.** In the publication, it is argued that the formation of new currents in humanism, such as transhumanism, which are based on the use of technology and its impact on sociocultural processes, leads to the emergence of a new concept – technoculture. Technoculture reflects our approach to technology not just as tools, but also as essential elements of our culture that shape our worldview and our role in it. Transhumanism, on its part, focuses on the capabilities of technologies in changing the essence of humanity. It examines technologies not only as means to improve life, but also as tools for radical restructuring and adaptation of human existence, starting from biological to cognitive characteristics. These two currents highlight the interdependence between humans and technology, but also point to the complexity and contentiousness of this interaction.

Keywords: technoculture, transhumanism, postmodernism, modern technologies.

Актуальність теми дослідження. Рубіж ХХ і ХХІ століть - зі стрімким розвитком інформаційних і цифрових технологій - спричинив помітні зміни в культурі, які кинули виклик і продовжують кидати виклик традиційному розумінню гуманітарних наук. Поряд з такими прогресивними течіями як трансгуманізм та постгуманізм починає виникати потреба в окремій дефініції та виокремленні культурних змін, які будуть, безумовно, спровоковані цими філософськими та соціокультурними напрямками. Як наслідок, деякі науковці [5, 3] запровадили термін "технокультура" для опису специфічного зв'язку між культурою та новими технологіями, щоб підкреслити величезний вплив техніки і технологій на культурну сферу та її модифікації і трансформації, особливо у сферах комунікації та соціальної влади. Констанс Пенлі та Ендрю Росс навіть стверджують, що "[...] культурні технології далеко не нейтральні і що вони є результатом соціальних процесів і владних відносин. Як і всі технології, вони створюються в інтересах промислових і корпоративних прибутків, а не в ім'я більшої громадської залученості чи творчої незалежності" [5, 12].

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні технології та їхній вплив на формування соціальних, культурних, політичних та інших процесів є вкрай актуальним і затребуваним предметом досліджень. Вивченням нових соціокультурних реалій, в яких новітніх технологій та їхня взаємодія з людиною є основою сучасних прогресивних гуманістичних візій займалися такі дослідники як Джейм Керей [1], Френсіс Фукуяма [2], Фредерік Джеймсон [3], Маршал Маклуен [4], Ендрю Росс і Констанс Пенлі [5], Ніл Постман [6], Кевін Робінс та Френк Вебстер [7], Дебра Шоу [8], Дітріх Стаут [9] та інші.

Мета роботи полягає у дослідженні та аналізі двох сучасних течій – технокультури та трансгуманізму – щодо їх реакції на швидкий технічний прогрес. Основний акцент зроблено на понятті технокультури та взаємовідносинах між людиною та технологіями, а також на впливі цих взаємовідносин на культурні, соціальні та філософські аспекти людського життя. Додатково робота акцентує увагу на необхідності ведення дискусій про моральні аспекти та визначенні місця людини в технологічному світі.

Виклад основного матеріалу. На думку Кевіна Робінса та Френка Вебстера, авторів книги "Час технокультури. Від інформаційного суспільства до віртуального

життя", технокультура "охоплює дуже широке коло питань від економічної політики до віртуальної популярної культури, таким чином викликаючи різноманітні дискурси" [7, 3]. Дослідження технокультури має включати відстеження зв'язку між технологією і культурою та його проявів у моделях соціального життя, економічних структурах, політиці, мистецтві, літературі та масовій культурі [8, 4]. Хоча термін "технокультура" з'явився в науковій літературі лише на початку 1990-х років, коли в 1991 році вийшла книга "Технокультура" під редакцією Констанс Пенлі та Ендрю Росса [5], взаємозв'язок між технологіями та культурою, що стрімко розвиваються, почав привертати до себе увагу ще з кінця 1960-х років. Одним з перших дослідників, який підкреслив цей зв'язок, був Маршал Маклуен [4], представник технологічного детермінізму. Однак технологія, що розуміється як засіб, за допомогою якого людина контролює навколишнє середовище, нерозривно пов'язана з культурою. Згідно з останніми антропологічними та нейронауковими дослідженнями [9], саме технології у вигляді палеолітичних знарядь ми завдячуємо розвитком мови та еволюцією когнітивних здібностей наших предків, які ґрунтуються на правилах символічного мислення. На думку професора Дітріха Стаута, антрополога з Університету Еморі, виготовлення знарядь праці в палеоліті сприяло розвитку мови. Він підкреслює: "Багато неврологів сьогодні [до речі] вважають, що лінгвістичні та фізичні здібності базуються на одних і тих же структурах" [9, 25]. Крім того, попередні дослідження Стаута показують, що виготовлення інструментів, як складний фізичний і когнітивний процес, вплинуло на розвиток мозку гомінідів. У ньому відбулися значні нейронні зміни, які "пізніше були адаптовані для підтримки ранніх форм комунікації за допомогою жестів і, можливо, вокалізації" [9, 29].

Ніл Постман у своїй знаменитій книзі "Технократія" критикує технократичне суспільство. Тріумф технології над культурою, зокрема, зазначав, що: "[...] нова технологія нічого не додає і нічого не віднімає. Нова технологія змінює все" [6, 31]. На його думку, технічні винаходи, що з'являлися "один за одним, повністю змінювали суспільства, які їх використовували, вносячи зміни в соціальні відносини і регулюючи нову культурну поведінку" [6, 31]. Так було з використанням механічного годинника поза монастирськими стінами в 2-й половині 14 століття, винаходом

книгодрукування, парового двигуна, фотографії, звуку, телебачення, аж до розвитку Інтернету. Так відбувається і з технологією, яка сьогодні все більше служить для подолання людських обмежень, що є основним положенням трансгуманізму і все сміливіше втручається в сфери людської культурної діяльності.

Історична поява концепції технокультури в другій половині ХХ століття знаменує собою виразну зміну у відносинах між технікою і суспільством, культурою і природою. Розвиток у цей період технологій, якісно відмінних від тих, що асоціюються з модерном, глибоко проблематизував поширений інструментальний погляд, згідно з яким технологія була головним показником морального вдосконалення [1, 42].

Наука і технології складають глобальну економіку і повсякденну культуру світу, в якому ми живемо. Нові біотехнології змінили те, що ми їмо і як ми розмножуємося. З розвитком відеоігор та військової техніки, технології сформували власну культуру, яку ми називаємо "технокультурою". Технокультура - це культура постіндустріальної епохи, в якій суспільство перейшло від індустріальної епохи або стало суспільством споживання, медіа-суспільством, інформаційним суспільством, електронним суспільством/високих технологій тощо [3, 3].

Культурний та технологічний зсуви, які відбулись у середині 20 століття та спровокували новий погляд на гуманізм, сформували течії, для яких технології стали рушійною силою не лише як допоміжні інструменти для полегшення повсякденного життя, але як ті, які впливають на нього, детермінують його та створюють новий еволюційний маркер. Однією з найбільш успішних в дефініції цього процесу є трансгуманізм.

Трансгуманізм сформувався як течія наприкінці ХХ ст., головною метою якого є перемога над смертю і старінням. Опорою в цій боротьбі є технології. Трансгуманізм традиційно диференціюється на демократичний, лібертаріанський, сурвівалістський, релігійний, екстропіанізм і сингуляріанізм. Загальним для всіх напрямів усередині трансгуманізму є усвідомлення необхідності подолання завершення людського буття і досягнення постлюдської (посторганічної) форми існування. Великого впливу ця течія зазнала від наукової фантастики, зокрема кіберпанку та посткіберпанку.

Якщо для гуманістів важливо те, що людина може поліпшити світ через раціональне мислення, терпимість, свободу і демократичні форми суспільного устрою, то для трансгуманістів важливо те, ким людина може стати. Якщо для гуманізму питання про природу людини і її недосконалість залишається осторонь, то для трансгуманізму поліпшення людського організму стає метою. Якщо гуманісти зупинялися на зміні людини за допомогою соціальної освіти, то трансгуманісти вважають за необхідне використовувати технологічні методи для виходу за межі людського способу існування. У класичному гуманізмі ідентичність людини мислиться невідокремленою від тілесності як способу існування і людини, і його особистості. Трансгуманісти, визнаючи інформаційну природу ідентичності людини, повністю поривають з субстанцією. Інформація не є субстанція, інформація взагалі не є субстанціональна і тому може бути пов'язана з будь-яким матеріальним носієм.

Взаємодія науки, технологій і культури не може бути піддана сумніву, і вона стала повноцінною дисципліною в сучасних дослідженнях через свою значущість. Згідно з Джеймсоном [3, 4], постмодернізм був "культурною логікою пізнього капіталізму, яка передбачає, що культурний ландшафт змінився, коли суспільство перейшло з індустріальної епохи в інформаційну". Наявність технологій призвела до того, що багато робочих місць було ліквідовано, замінивши їх різноманітними новими робочими місцями, які стали результатом розвитку технологічної цивілізації. Легкість у всіх аспектах життя і роботи, які раніше виконувалися, можуть бути виконані ефективно і результативно, навіть ігри та хобі можуть стати сферою бізнесу за умови розумного використання технологій. Вплив технологічного розвитку призвів до міждисциплінарного вивчення технології та її зв'язку з медіа, мистецтвом, політикою і культурою, які суттєво впливають на життя людини, створюючи основу для появи технокультури.

Технокультура - це теорія, яка втілювала уявлення про життя, тому технокультура розглядалася як актуальне, конструктивне дослідження або формування нового світу, який ставить технологію як щось благодотворне, а не як щось страшне.

Технокультура, яка використовується людиною, може принести переваги, однією з яких був процес створення роботів-людей або

того, що ми називасмо кіборгами.

Кіборг або кібернетичний організм, який був трансплантатом між машинами і живими істотами, сформований з соціальної реальності, а також з творів художньої літератури. Соціальна реальність про життя і смерть стосувалася тіла, яке розглядалося як система символів. Тіло також можна назвати великим проектом для когось. Тому що тіло як місце для творення і самореалізації постійно руйнувалося, реорганізовувалося, конструювалося і реконструювалося, навіть досліджувалося масовано, тілесно вдягалось, боліло, страждало чи дисциплінувалося задля досягнення певних стильових ефектів і створення відчуття певної індивідуальності.

Кіборг був одним із результатів людської інженерії з використанням передових технологій. Точніше, технологізація біології передбачає створення технотіла, кіборга, який був частково людиною, частково машиною, пов'язаною з іншими людьми та світом через інтенсивне технологічне формування та посередництво. Технотіло передбачає не лише посередництво біологічних процесів і комунікаційних систем, але й злиття тіла і технологій.

Це явище призвело до пробудження епохи суб'єктивізму тіла, сучасна людина перейшла до повного контролю над тілом, поняття модернізму в цілому завжди асоціювалося з явищами і культурними категоріями, особливо пов'язаними з естетикою або стилем. Поняття модерну часто пов'язували з відрізками історії чи періодизацією. Водночас поняття модерну використовувалося для пояснення всієї повноти життя. Початок модерного світу часто пов'язували з так званим Відродженням як початком розвитку науки і техніки, розширенням торгівлі, а також з розвитком сучасних уявлень про гуманізм як виклик середньовічним релігійним віруванням і як одну з форм обоження раціональності у вирішенні людських проблем.

Заперечення технокультури полягає у відмові від універсального або глобального пояснення реальності, поведінки тощо. Відмова від технологічного детермінізму, однак, не означає, що ми можемо просто підходити до технології інструментально. Інструментальне розуміння технології ґрунтується на ідеї, що вона функціонує як простий інструмент відповідно до суб'єктивних бажань її користувачів. І хоча в цьому підході, що ґрунтується на здоровому глузді, може бути певна частка правди, вона має бути радикально обмежена. Ця теорія

ігнорує трансформаційну роль, яку технологія відіграє у зміні та відтворенні суб'єктивності, реалізації та соціальної сфери. Спроба критичного підходу до технології з цієї позиції надто часто є самогубною, оскільки припускає, що вибір може бути зроблений з соціальних і суб'єктивних позицій, які самі можуть бути об'єктом реконструктивного процесу.

Трансгуманізм, прагнучи вийти за традиційні межі розуміння людини, сам опиняється під впливом антропоцентричного дискурсу. Для трансгуманістів залишаються не вирішеними етичні питання взаємодії подібних гібридів (кіборгів) із людьми, котрі народилися традиційним шляхом і не мають модифікацій. Якщо уявити, що всі проекти трансгуманістів втіляться в життя, то неодмінно виникає питання про те, який статус матимуть дигітальні безтілесні суб'єкти, відроджені біолоди, кіборги і роботи в порівнянні з традиційними біолодами? Очевидно, що подібна диференціація посилить існуюче економічну і класову нерівність.. Критик трансгуманізму Ф. Фукуяма піднімає дуже важливе питання про втручання в генетичні програми як самої людини, так і тварин [2, 7]. Подібне втручання може вчинити фатальний вплив на навколишнє середовище, а також на саме людство. «Постлюдський світ може виявитися куди більш ієрархічними і конкурентним, ніж наш сьогоднішній, а тому повним соціальних конфліктів. Це може бути світ, де буде втрачено будь-яке поняття «загальнолюдського», тому що ми перемішаємо гени людини з генами стількох видів, що вже не будемо чітко розуміти, що ж таке людина»[2, 218].

Наукова новизна даного дослідження полягає у всебічному аналізі взаємозв'язку між технокультурою та трансгуманізмом в контексті сучасного стрімкого технологічного розвитку. Особливість цього підходу виявляється в детальному розгляді не тільки впливу технологій на культурні та соціальні структури, але й у дослідженні потенціалу технологій для фундаментального переосмислення людського буття відповідно до ідеалів трансгуманізму. Дослідження посилюється аналізом ідентичності сучасної людини, яка формується в контексті технокультури, де технології не просто слугують засобами для досягнення практичних цілей, але і стають центральними елементами в конструюванні особистісної та культурної ідентичності. Це дозволяє краще зрозуміти, як сучасні технології впливають на наше сприйняття себе та світу. Дослідження також робить внесок у розуміння етичних та філософських дилем, що виникають у зв'язку з

технологічними змінами та трансгуманістичними прагненнями. Аналізуючи суперечності та дискусії, пов'язані з трансгуманізмом та його впливом на природну суть людини, робота сприяє розумінню моральних та етичних аспектів, що стоять за технологічними виборами та їх наслідками для майбутнього людства. Таким чином, це дослідження відкриває нові перспективи для обговорення та аналізу ключових тем сучасності, включаючи взаємодію між технологією та культурою, роль технологій у формуванні людської ідентичності та моральні дилеми, пов'язані з трансгуманістичними амбіціями.

Висновки. Технокультура та трансгуманізм, обидва напрямки сучасного дискурсу, активно реагують на виклики стрімкого технологічного розвитку, що характеризує нашу епоху. Технокультура рефлектує наше ставлення до технологій як не просто інструментів, а як важливих компонентів сучасної культури, що формують наше сприйняття світу та наше місце в ньому. Технології перетворилися з чисто практичного засобу на ключовий фактор, що впливає на культурні, соціальні та філософські аспекти нашого життя. Людина стає продуктом цієї технокультури, її взаємодія з технологією переходить від функціональної до ідентичності. З іншого боку, трансгуманізм концентрує свою увагу на потенціалі технологій щодо перетворення самої природи людини. Цей напрямок не просто розглядає технології як засіб покращення життя, але й досліджує їх як засоби для фундаментального переосмислення та модифікації людського буття, від біологічних до когнітивних аспектів. Обидва напрямки демонструють тісний взаємозв'язок між людиною і технологією, але вони також підкреслюють складність та контрверсійність цих відносин. Тим не менше, обидва напрямки викликають численні дискусії.

Якщо технокультура стикається з питаннями про те, як технології змінюють наші традиційні культурні структури, то трансгуманізм викликає опір у тих, хто вважає, що людина повинна залишитися природною і не змінювати своєї біологічної сутності. Цей дискурс вимагає глибокого рефлексивного підходу до наших технологічних виборів. Це не лише про те, які технології ми використовуємо, а й про те, як ми хочемо бачити майбутнє людства в світі, де технології стають все більш визначальними в нашому житті.

Література

1. Carey J. Communication as Culture: Revised Edition: Essays on Media and Society (2nd ed.). London : Routledge, 2008. 241 c.
2. Fukuyama F. Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution (1st ed.). New York : Farrar, Straus and Giroux, 2002. 130 c.
3. Jameson F. Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism. Durham : Duke University Press, 1991. 438 c.
4. McLuhan M. The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man. N.Y. : The Vanguard Press, 1951. 157 c.
5. Penley C., Ross A. Technoculture. University of Minnesota Press, 1991. 336 c.
6. Postman N. Technopoly: The Surrender of Culture to New York : Vintage Books, 1992. 183 c.
7. Robins K., Webster F. Times of the Technoculture. From the Information Society to Virtual Life. London–New York : Routledge, 1999. 272 c.
8. Shaw D.B. Technoculture: the Key Concepts. Oxford–New York : Berg, 2008. 192 c.
9. Stout D., Khreisheh N. Times of the Technoculture. Cambridge Archaeological Journal, 2015. № 4. С. 867–875.

References

1. Carey, J. W. (2008). Communication as Culture, Revised Edition: Essays on Media and Society (2nd ed.). London: Routledge [in English].
2. Fukuyama, F. (2002). Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution. 1st ed. New York: Farrar, Straus and Giroux [in English].
3. Jameson, F. (1991). Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism. Durham: Duke University Press [in English].
4. McLuhan, M. (1951). The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man. New York: The Vanguard Press [in English].
5. Penley, C. & Ross, A. (1991). Technoculture. Minneapolis: University of Minnesota Press [in English].
6. Postman, N. (1992). Technopoly: The Surrender of Culture to Technology. New York: Vintage Books [in English].
7. Robins, K. & Webster, F. (1999). Times of the Technoculture. From the Information Society to Virtual Life. London–New York: Routledge [in English].
8. Shaw, D. B. (2008). Technoculture: the Key Concepts. Oxford–New York: Berg [in English].
9. Stout, D. & Khreisheh, N. (2015). Times of the Technoculture. *Cambridge Archaeological Journal*, 4, 867-875 [in English].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2023
Отримано після доопрацювання 01.11.2023
Прийнято до друку 08.11.2023